

dire nolens, extra fines nostros sequi se nos admouit, dicens se narrationem nostram auditurum Vindocino vel apud Carnotum. Uterque locus nobis nimium contrarius. Hinc quod undique imminentibus insidiis hostium, tam munere quam personarum tali quaestioni congruentium, copiam illuc conducere nobis vel impossibile stabat vel difficillimum. Inde quod adversariis aderat facultas, sicuti dominis sive domesticis illius regionis, tam pecuniæ ad animos iudicum corrupendos, quam amicorum ad ipsam justitiam magis garrulitate impudenti, quam facundia laudabili pervertendam astutorum. Quid ergo? Vix cum paucis suffragiis, Vindocino præterito, Carnotum ingressi, in curia pontificis A. [Artaldi] Vindocinensium quondam monachi multis personis tam sub monachali, quam sub clericali habitu degentibus, ipso G. narrationem cum contrariis nullius opposita objicientibus ponderis habuimus, qua bis aut amplius duos dies dilucidissime perorata, cunctis præter eorum fautores susurrantibus, seu aperte affirmantibus S. Albinum causam habere justissimam et honestissimam: illos vero e contrario. Nos expectantes sententias iudicum ex auctoritate canonum et cardinalis definitionem juxta papæ præceptum, nulla eum impediente repugnantia, excepto Carnotensium episcopo, homine, ut dicunt, versutiarum magistro; ex conventu ipse cardinalis et prædictus A. in quoddam diversorium consulendi gratia conduxerunt. Nobis autem possessionem ecclesiæ jure hæreditario stabilem propter pecuniam numeratam reuoluentibus ex petitione eorum alienari, asseruit cardinalis se nihil causæ imposituram definitionis in sessione præsentis, jubens secum ire ad illud concilium Parisius post paucos dies adfuturum. Nos vero in ipso itinere arripiens, cuique singulatim capere nummos suadendo, quantum precum, quantum minarum, nunc blandiendo, nunc deterrendo consumpsit, in epistola scribi non potuit: Vel inde lux clarius apparuit eum magis paratum partes eorum specialiter defendere, quam inter partes æquanimiter judicare, cum leges sæculares prohibent quem defensorem simul esse et iudicem. Parisius etiam multum et a multis..... xatus coram..., episcopisque pluribus qui aderant, ut finem labori nostro daret, testibus nostris præsentibus, jus nostrum affirmare paratis, cum nimia ira nihil profu-

A in alienis partibus affuturum invitavit; ita tamen quod si nec illi quaestio finiretur, Romam iam repeteremus. Impedimentis nos non posse tres hebdomadas jam secum demotos pluribus palam excusis, excipere necessitatem noluit.

Quid plura? Gaudium ab apostolica maiestate vestra adeptum benignitate vertitur in moerorem. Quam aspere, imo quam crudeliter nos deterrui, exasperavit, cum quibusdam publice contempsit, opprobrium fecit, et in absconso saepe jus facturum, si Romanam synodum expeteremus, promisit. Quam inhoneste Frotmundum bene vobis notum, et hospitio suo ipse pulsando manibus suis expulsi? Fastidium vobis fieri metuentes, quippe homini de tantis rebus tractanti non fuimus ausi, justitiæ adipiscendæ omnem spem prorsus abscedi. Nos igitur tristitia constrictos redeuntes episcopos L. arripiens duc. ntas libras propter ecclesiam contra canonum interdicta multis precibus persuasit. His tristes in capitolio suo fuga justitiæ compellente annuimus. Insuper ab abbate nostro extorsit, quod illam conventionem in capitulo suo Andecavis monachis suis faceret confirmari: qua de re nondum consensu congregationis S. Albini audito, chartam contra consuetudinem fieri Carnoto præcepit. Noster igitur abbas, priore suo absente, nec vocatis decanis, nec viris majoris intelligentiæ et ætatis, minorum partem, quæ præsens inerat in capitulo, suo sensu vel ætate puerilem conventioni annuere coegit, quibusdam aperte repugnantibus, cunctis peae clamantibus, se invitos, se coactos, tali concordare pacto. Unde inter nos exarsit contentio pejor quam civis seditio, ac propter hoc præsens malum noveritis hinc germinare non parvum Ecclesiæ inantea detrimentum. Nam nulli ecclesiæ ministri auctoritatem ex apostolico legato retinentes, vendere aut docere amplius verebuntur, parvipendentes calumniam pauperum ab hæreditate ecclesiastica stipem expectantium. Et hoc pro certo sciatis, nullum deinceps audito causæ nostræ sine, Romam petiturum causa justitiæ. In ore enim omnium volvitur illud proverbium Jugurthinum: Romam venalem esse, si emptorem invenerit, et omnes Roma discedentes. Quare, vir prudentissime, tanti morbi pullulationi resistite, ne rata remaneat elaborate. Hoc apostolici vigilanter suggestite, ut ad nihilum redigatur.

ANONYMI FISCANNENSIS

LIBELLUS

DE REVELATIONE, ÆDIFICATIONE ET AUCTORITATE FISCANNENSIS MONASTERII

(R. P. ART. DU MONSTIER, *Neustria Pia*, Rothomagi, 1663, p. 193.)

ADMONITIO PRÆVIA.

Quidam opinati sunt abbatiam Fiscannensem ex recentioribus esse quæ sub finem secundæ stirpis regni

Francorum initium sumpserit; at quam longe aberraverint, inde clarius patebit quod eadem abbatia, prius esset monasterium sanctimoniarum, construi ceptum a B. Waningo, viro illustrissimo tempore S. Aulœni Rothomagensis archiepiscopi, et D. Wandregisili, Fontanellensis abbatis, circa annum Christi 662. Verum ut debitus ordo, in compluribus hujusce inclytæ abbatiaë monumentis innox à nobis producendis, servetur, operæ pretium est dignumque in primis judicavimus, opusculum vetus ms. venerandæ antiquitatis, simul et historicæ veritatis schediasma peroptimum, in lucem nunc edendum et scholiis quibusdam illustrandum, quo tota rei historicæ series comprobaretur ac fulciretur, animusque Benigni lectoris haud parum juvaretur. Exstat autem Fiscani apud D. Nicolaum de *Marsailles*, hujusce abbatiaë infirmarium, monachum.

INCIPIT PROLOGUS

Incipit libellus de revelatione et auctoritate Fiscannensis monasterii; in quo quidem libello invenire potes, si sedulo legas, qualiter ædificata et dedicata fuit, dicta Fiscannensis ecclesia, in nomine sanctæ et individuaë Trinitatis.

Libellum de revelatione, ædificatione, et auctoritate Fiscannensis monasterii, Pater inclyte Guillelme, composui, et compositum tuæ dilectionis sincero iudicio, corrigendum et confirmandum destinavi, quatenus tuæ celsitudinis assensus, et libellum edere præcipiat, et edito libello pondus et auctoritatem concedat. Ego quidem, Pater inclyte, ignorantiam meam maluissem tanto silentio tegere, quam alicujus scripturæ præsumenti iudicio publicare; sed, fratrum nostrorum jussione instanti et instantia jubenti, compellitur noster animus possibilitatem excedere, suamque justitiam multorum aspectibus hominum improvisus aperire. Compellitur, inquam, noster animus suam ignorare ignorantiam, et nostrorum fratrum roganti imperio exhibere obedientiam; cui exhibenda, et mentis iudicium nullatenus acquiescit, et propositi verecundia omnino contradicit. Verum, cum obedientia sancta, nullum opus difficile vel impossibile excuset, aut excusare debeat, diu cunctans multarumque procrastinationum inducias fingens, urgente fraternæ dilectionis continua jussione, onus tandem imperatum suscepi, et Fiscannensis monasterii exordia, libelli sub-

antis, agresti et ignobili stylo, aperui et exposui; in quo libello nulla falsa fallaciter interposui, verum sacras historias, antiquorum virorum fidei narratione cognitatas, suorumque posteriorum tenacis memoriæ sinu custoditas et nostris temporibus succedentium virorum diligenti relatione illatas scripsi, et scriptas, ad auctoritatem Fiscannensis ecclesiae et ad utilitatem legentium fratrum edidi. Hujus igitur libelli principium, non omnium, sed paucorum, rationabiliun relatorum auctoritatem secutus, miraculum de cervo proposui, et juxta chronicarum exquisitam diligentiam, ducis Ansegisi primam fuisse revelationem constitui. Quod vero ab ipso antiquo exordio, non gloriosæ et incontaminatæ virginis Mariæ, ut quidam volunt, sed sanctæ et individuaë Trinitatis titulo, insignitum fuisse Fiscannensem ecclesiam prosecutus sum. Ratio fuit quatenus rem ambiguam, in illam declinarem sententiam, quæ nullius falsitatis consequeretur ignominiam. Omnis enim ecclesia, licet illius, vel istius distinguatur titulo sancti, principaliter fundatur, constituitur, dedicatur, sub nomine et patrocinio sanctæ et individuaë Trinitatis.

Explicit prologus.

INCIPIT TRACTATUS

Postquam summæ deitatis ineffabilis Trinitas, suæ clementiæ arcano consilio, humanam naturam liberare, antiqui serpentis virulentas persuasiones publicare disposuit, cujusdam virginis corporis incontaminati partem incontaminatam, excluso virili opere, inenarrabiliter tulit, quam, humanæ speciei compagine divinitus conformatam, rationali anima, ubertate totius coelestis gratiæ secundata vivificans, in perfecti hominis substantiam composuit et exposivit. Istum ergo, ex incorruptæ Virginis utero, hominem sine homine, tota quidem sancta et incommutabilis Trinitas composuit, sanctificavit; verum Verbi solius sublimitas, suæ proprietatis personam personaliter sociavit et conjunxit (1). Oportebat enim duabus personis obedire unam, quæ suæ

humilitatis exemplo, creaturas informaret, qualiter inferiores suo Creatori obedirent, cum ab æquali, æqualibus tantæ obedientiam humilitatis exhiberi cognoscerent. Hujus autem humilitatis officium, quasi cujusdam dilectionis privilegio, Filius Dei exigebat Deo, quatenus reconciliaret homines, factus homo, quos sua et virtute et sapientia creaverat ex nihilo. Suæ igitur dilectionis dulcedinem dulcedinis exuberantiam, exuberantiæ magnitudinem misericorditer hominibus manifestam, Dei Verbum efficitur caro, concipitur ex illibata virginis utero, progreditur de suo thalamo, non Deum convertens in hominem, verum incommutabili Deo personaliter conjungens hominem, Dei et hominum benignum constituens. Ergo Christus, perfectus homo, suæ

(1) Caute hæc legenda.

majestatis exinanivit formam suorum, servorum A induit naturam, habuit infirmitatem, quatenus redimendis hominibus facilius prædicaret peccatorum indulgentiam, probabilius suaderet conversionis et reversionis utilitatem, quorum naturæ et infirmitati, divinæ sublimitatis nequaquam designabatur conjungere formam. Poterat plane multis aliis modis Satanam damnare, suas tergiversantes insidias, insidiantes tergiversutias excludere, aut imperas nutu solo, aut angelorum utens obsequio; verum ostendenda videbatur hominibus reversionis via, quatenus potentiam præcederet patientia, et patientia consequeretur potentiam.

Clemens igitur Deus, secreta providentia per hominem hominibus consulens, de humilitate superbia, de morte damnavit mortem, originalis noxæ maledictionem conculcans, novæ gratiæ benedictionem, sui sanguinis effusione, renatis fidelibus clementer impertiens. Ad istius incomprehensibilis gratiæ solemnis convivii jucunditatem summæ Trinitatis ineffabili benignitas convivas convocavit, convocari constituit, quorum avidas mentes celestibus epulis abundanter satiaret, suosque torrentis delectabili poculo debriaret. Diriguntur ergo electi discipuli per orbem universum, cœlestis thesauri hajulatores, beatitudinis redditæ annuntiatores, promissæ gratiæ nuntii fideles. Prædicatur charitatis nimietas, incarnationis humilitas, passionis tolerata sidenter crudelitas, mortis suscepta gratulanter asperitas. Prædicatur, inquam, conversis peccatoribus, peccatorum perfecta donanda remissio, veteris vitæ adhibenda correctio, novæ vitæ ædificanda constructio; publicanum demonum falsitatem, famulantium demonibus vincuntur errores. Cœlestium nubium voluntarium imbrem miraculorum comitantur copiosæ coruscationes, quibus validæ idololatriæ famulantia comminuantur, et Christo militanti corda corroborantur, et sublevantur. Imbribus ergo cœlestis gratiæ, totius mundi cultura secundatur, antiqua veprium proterva asperitas extirpatur et succiditur; hęc prærumpunt sagetis flores, sacris colliguntur horreis beatiæ rationis maturatæ messes. Promissi temporis completa plenitudo, cunctarum delictis divitiarum cœlestis sacramenti nuptias ditat, quibus sponso omnium rerum speciosissimo thalamis spiritualibus copulatur Ecclesia, immaculata virgo. Ergo invitata conveniunt cunctarum gentium nationes, et cœlestis sponsi convivio concinunt cœlestis harmoniæ suavitates. Regalia atria complentur ordinibus discumbentium, quorum intentio, perennis aulæ gaudiis sublimata, obliviscitur temporalium voluptatum. In tympano igitur et choro, in cithara et psalterio, in chordis et organo consonant cœlestes paranympbi, quorum continuæ laudis modulata symphonia, totus congregatur mundus, supernæ curiæ conciliatur chorus angelorum.

CAPUT PRIMUM. — *Hic expliciunt quare sanctorum basilicæ ædificentur.*

Cernens ergo incorruptæ Trinitatis sublimitatis divinitas suæ gratiæ populum divinis laudibus assistere, temporalium rerum negotia contempnere, imperat ædificari sacras aedes, quas terrenis negotiis claud et solis suis laudatoribus constituit aperiri. *Ædificantur ergo templa sacra, templorum sacramentorum ædificia gloriosa, quibus ecclesiastica sacramenta religiosius celebrentur, legalium Scripturarum mysteria revelentur, sanctorum Evangeliorum sententiæ recitentur et cantentur. Consurgunt bestorum populorum sanctæ basilicæ spiritualibus officis consecrate, quas summi Imperatoris æterna providentia sublimitum virorum nominibus insigniri ac titulis B constituit appellari: Sanctis igitur ecclesiis sanctis hominibus consecratis, sancti homines exorantur et venerantur; et solus Deus colitur et adoratur. Sicut igitur locis BB. apostoli, martyres et confessores, necnon gloriosæ virgines, suas basilicæ sortitam, sortitis commorantur, quibus concurrentium devotiones aspiciant, orationes exaudiant, postulata beneficia misericorditer impendant.*

CAP. II. — *Quomodo valem Fiscannensem suo nomini consecrandam elegit Deus.*

Constructis igitur et consecratis sanctis summa hominibus venerationis habitaculis, ratio exigebat quatenus trino et omni Deo, rerum omnium Creatori potentissimo, cæteris gloriosius ædificaretur templum, quod sui nominis regali privilegio insigniret, et suæ singularis celsitudinis præsentia exornat ac custodiret. Tanti igitur imperatoris habitaculo, Galliarum maritimæ fines eliduntur, qua Calciacensis provincia respiciens læva, Sequana octo milibus distante, voracitati occidentalis Oceani, quodam eminenti promontorio, duorum fluviorum exposita aquas. Ibi ergo eligitur Calciacensis provinciæ Fiscannus, vallis maritima, quæ, et silvarum et veprium densitate obscura, et ingentium supereminenti cœlestia circummnita, non rerum Creatori habitaculum, verum feris et marinis latronibus credebatur præbere latibulum. O divinæ majestatis humilitatem maximam! O humilitatis maximæ imaginem mortibus proponendam! non civitas, non ager cultus; sed tanti tituli speciali privilegio, quædam vallis opaca et horrenda insignitur Fiscannus. Quæritur ejus revelationis verba aut miraculorum signa claruerint, quibus æterna et incommutabilis Trinitas predictum locum suo servitio segregari et sui nominis oraculo judicaverit honorari. Questionis solutionem prepositæ crebra antiquorum nostrorum relatione cognovimus, cognitamque styli sequens diligentia enucleare curavimus.

CAP. III. — *De duce Ansegiso.*

Virorum igitur fidelis narratione cognovimus Ansegisum ducem Gallis antiquitus imperasse, quem nobilium actuum strenuitas præclara exterius mundi, et multæ religionis virtus inelyta interius commendabat Deo. Barbarorum quippe acies horrendas et

ursionsiones truculentas adiaci gladio Gallorum finis arcuabat, et, subjectas provincias pace continens euras, justitiæ laudibus commendabat et morum acritate exornabat. Non ejus ambitione suo regno djacentia regna marcebant aut vastabantur; verum suæ virtutis consilio vigeabant et pacificabantur. Illius avaritiæ clandestinis consiliis provinciales nos hostiliter exspoliabat, sed suæ facultatis opus suorum procerum divitias regaliter ampliabat; auperum vero indigentias misericorditer sustentabat. Tantorum igitur meritorum viro Fiscannensis ecclesie primæ revelationis argumenta conceduntur, rimorum argumentorum revelationes manifestantur. Prædictus enim dux in mundo, velut extra mundum, cujusdam theoria prærogativa, constitutus, non commissis regni gloria pascabatur, verum celestis imperii mementes opulentias meditabatur, quam dulcedinis gratia rerum temporalium negotia avitus tractabat, voluntarius declinabat, et multo enaudi studio vacans, silvarum solitudine delectabatur, et frequentis occasione laboris exercebatur. Quocirca Calciacensis provincie partem maritimam frequentabat, quæ, annosis nemoribus copiosa, diversis ferarum generibus præbebat latibula.

Cap. IV. — *De contractis canibus et equis.*

Quadam igitur die dux Ansegisus, solito maturus consurgens, suos venatores convocavit, canes copulari disposuit, plagas, venabula cæteraque venandi instrumenta ad saltum Fiscannensium, inias valles et arduos montes comportari præcepit. Jussis igitur sui domini venatores obaudiunt, canes convocant, silvarum latebras jussarum intrant, tendunt retia, custodes adhibent, explorata et implorata loca summa diligentia perlustrant. Tandem duci, et suis venatoribus, magno labore et multo invenendi desiderio æstantibus et anhælantibus, miræ magnitudinis occurrit cervus: qui, niveo corpore totus candidus, nullius varietatis macula distinguebatur. Protinus obstupescuntur venatorum clamore maximo, et irruentium canum latratu dissono sublimi: æris spatia complentur, et respondentes nemorosi colles clamore feruntur: Absolvuntur canes omnibus copulis, dimissisque habenis totis viribus admittuntur equi. Verum speciosus cervus, omnipotenti patrono tutus, persequentium sævitiam facile illudebat; et opposita retia aut transibat, aut sui violentia pectoris illæsus dissolvebat. Ergo frustra canum incitatur sagacitas, equorumque calcariis crebris velocitas exigitur, aut miribus telorum ingens prosequitur. Cervus enim, non divertendo discurrens, aut discurrendo divertens, lento passu tranquillius incedebat, et ad locum sui propositi suos persecutores fideliter adducebat. Tandem itaque præfatam venerat ad vallem, ad vallis partem ubi æterna et incommutabilis Trinitas futuram sui omnium titulo disponebat aram. Illic igitur perveniens substitit,

atque demissis cornibus, suo genere, cujusdam benignitatis vultum prætendens, securus suos persecutores respexit. Ibi circumlatrantes innocentem nocentes canes ultio consequitur divina, eorumque omnia membra contrahens, cunctarum virium petulantia festinanter privat. Videres alios non latrare biantes; alios emissam linguam non reducere; alios irruentes immobiles remanere. Tanti igitur miraculi spectaculo conveniunt dux et venatores sui, et pede flagrant, cupiditatem feræ velit captæ congratulantur ex imo. Mira res! repentina ultio ducem suosque venatores corripuit, eorumque eorum omnia membra contraxit, et canum similitudine, cunctis viribus exspoliavit. Quod miraculi signum, aut signi miraculum maximus heros cernens, latentisque sacramenti silentium mentis vivacitate contemplan: «Cessate, exclamat, cessate, venatores mei, non cervum, sed summi Dei nuntium agitare, vel persequi! Cervus iste, inquit, candidus, designat nobis locum propositum, et loci propositi aliquem summæ virtutis habitantem et patronum. Quapropter equis nostris festinantes descendite, potentissimumque omniumque rerum Creatorem devotione supplicii exorate, quatenus ignorantie nostre manifestare dignetur que tante fatalitatis cervo, hostilitæ rei evidentia significari conspicitur. Descendentes igitur, prosternuntur humiliter solo, prostratique reverenter supplicant reum Dominatori potentissimo. Qui, eorum suspiciens devotionem, præsentis miraculi patefecit significationem, et suis equis et canibus restituit pristinam sanitatem. Nam cum, finita oratione, surgerent et oculos ad cervum studiose reducerent, cervus demisso capite, ad similitudinem spheræ in eodem loco circuitum edidit, tacito motu innuens illic, illius nomine, ædificandum habitaculum, qui suæ magnitudinis potentia orbem administraret universum. Quo facto cervus evanuit, circumstantium notante nullo utrum sursum ascenderit, aut terram intraverit, aut aliter alias declinaverit. Dux igitur exultans, præsentisque miraculi significationem cognoscens, divinæ providentiæ gratias reddidit; ramos arborum concidi concisæque præcepit comportari, et quamdam ecclesie imaginem viminibus et ramis proposito cervi loco festinus compaginavit, constituens animo se maturus adificaturum ibi trino et uni Deo operose magnitudinis oratorum. Verum, Deo aliter disponente, raptim alii tanti operis gloriam disponente, dux Ansegisus hominem exiit, et, labentibus multis temporibus, prenominate locus, incertus perreversans, ignotus et inhonorus mansit.

ANOTATIO.

Quis, aut qualis fuerit isto dux Ansegisus, præcise non exprimitur, nisi ad Trithemium et alios, præcorum Gallorum regum et principum genealogias interminatas oculos deflexeris; quos lubens pertranseo (2). Quantum vero spectat ad certum, miræ

(2) Trithemius de origine et regib. Francor.; Albius Viterbiensis, ibid.; Chyrronus in Histor.

universal. Gall.; Wasseburgius in Antiquit. Gall. Belgic.

facti ordine, eisdem duci Ansegiso apparentem, nil insolitum, nec novum, cum BB. Eustachio, Huberto, etc., simillima, imo et longe ampliora evenerint. Quæ erudite discutit ac percurrit Johannes Roberti (3), post S. Joannem Damascenum, lib. III De imaginibus.

CAP. V. — *De B. Vaningo et quomodo fuit a febre correptus.*

Multorum igitur proflexerant temporum dies, et dignus inveniebatur nullus qui aut significatum oraculum ædificaret, aut cui summæ clementiæ ineffabilis Trinitas ædificandi significationem declararet. Expectabat enim divini providentiæ celsitudo virum, quem, carnalis desiderii carcere liberum, sancto Spiritui consecraret et custodiret templum delectabile. Oportebat quippe hominem, spirituale templum Dei, ædificare Deo corporale templum, qui sui interioris considerata imagine conciperet qualiter exterius rerum universarum Creatori templum ordinare et ædificare deberet. Quocirca tandem tantæ deliberationis ædificando oraculo sanctus et gloriosus confessor Vaningus eligitur, electusque monetur. Cujus nobilium actuum excellentiam Galli proceres admirabantur, et cælestium morum gratiæ cælestis curia congratulabatur. Possidebat enim quod non multi, verum divites pauci possidere soleant, et æternorum desiderium et affluentiam temporalium bonorum; quorum clementi expensa nullorum respiciebat, aut favorem, aut retributionem mortaliū. Talium igitur meritorum gratia, et Deo amicus, et mundo clarus et regi Lothario habebatur familiaris et secretaneus. Lotharius enim rex B. Vaningo regni sui partem maximam commendaverat; nihilominus etiam, in totius summa ordinanda vel administranda, B. viri prudens consilium sequebatur et audiebat. Commendaverat, inquam, B. Vaningo rex Lotharius provinciam Calciacensem, quæ, ob antiquarum silvarum abundantiam et ferarum diversarum venationem jucundam, valles diligebat nullisque, nisi familiari et fideli committere rationabiliter judicabat. Commissas igitur silvas fideliter custodiens, B. Vaningus, frequenter visitabat, visitando perambulabat; non tantum capiendarum ludo aut captarum ferarum lucro gaudens quantum carnalium tumultuum refrigerationem, umbræ silvarum, solitudine quærens. Tali itaque studio commodiores Fiscannenses saltus judicabat, judicando frequentabat, ignorans ducis Ansegisi revelationem præteritam, sancti loci manifestationem et futuri oraculi reverentiam observandam. Loco enim sancto S. Vaningus reverentiam nullam exhibebat, verum ibi frequentes canes copulabat, aut retia tendebat, vel agitabat fugientes feras, vel suis privabat exuviis captas. Quam prævaricationem nimis juris ignorantie corrigendam divina sublimitas miserata, sanctum corripuit virum, et complendi miraculi manifestum dedit indicium.

Ingentium quippe febrium virum sanctum repen-

(3) In Historia S. Huberti part. III, quæst. 3.

linus ardor invasit; qui, totius corporis compages labefactans cunctisque viribus membra omnia inclementer privans, auferre vitam et mortem minabatur inducere præsentem. Ingravescente ergo molestia, penitus vigor vitalis concluditur, conelasi exstinguitur; atque consumpto exteriori, sensus homo interior in cujusdam exstasis translatione maxima extenditur et inducitur. Deducitur, inquam, sacrum Vaningus ad BB. virorum gloriosa lœca, et hominum miserorum crudelia tormenta; ubi quantas, et Jeserum coronas et reproborum poenas, reversus narravit, suorumque actuum evidentia patenter exposuit. Visis ergo beatitudinis et miseriæ perpetuis domibus, judici cuidam S. Vaningus præsentatur, atque excelso suæ majestatis throno deponitur et collocatur. Verum cum et sedis incircumscriptum latorem et sedentis aspectum terribilem circumstantiumque innumeram multitudinem contempleretur, et contemplanterretur, corruit; et toto corpore prostratus, coram Judicis præsentia velut exanimis et conturbatus jacuit. Tunc iudex: Quomodo, inquit, Vaninge, Fiscannensem vallem nomini meo consecrandam ignoras, et ignorando exhoras? Quæ ratione consecrationis meæ locum nequaquam attendens, contaminare exhorrescis? Num veteris incurrere iram meam, cujus fideliter cognoscis omnipotentem voluntatem? Dixerat, et circumstantium chorus seniorum sui Imperatoris sententiam gratitatis severo vultu confirmabat. Sanctus autem Vaningus valde perterritus, nullatenus ora sollebat, aut caput solo erigere præsumebat; sed sui animi puritate et fatebatur culpam, et postulabat veniam, et prætendebat ignorantie excusationem solam. Silentibus igitur cunctis astantibus, suoque silentio et inferendam disciplinam et exhibendam indulgentiam contestantibus; sola sancta virgo Eulalia surrexit, et jacentis causam suscipiens, clementis iudicis severitatem delinivit, indulgentiam ignorantiam exoravit, sui que familiaris et amici S. Vaningi, præsentem vitam viginti annorum protelatione interventu suo prolongavit. Virgo itaque S. Eulalia exauditur, eique exauditæ sanctus commendatur Vaningus, quatenus eum perfecte instruat, qualiter sanctum oraculum constituat, constitutumve quibus personis committere debeat. Cui virgo: Convalesces, inquit, Vaninge, et vives, tuisque possessionibus restitueris, ad Fiscannensem vallem. At in Fiscannensi valle, duci Ansegiso manifestatum locum et incolis diligenter exquire, et inventum festinus excole ibi summi et individui Trinitatis congruum templum fideliter construe. Completum autem templum sanctis virginibus commendabis, quibus Childe-marcham, Burdegalensem virginem, inibi multorum virginum matrem, inclytam abbatissam præponere curabis.

CAP. VI. — *De Fiscannensi ecclesia primo per regem Lotharium fundata, et divissimis prædiis dotata.*

Finitis demum tantæ revelationis sermonibus,

cum vita sospitatem, et cum sospitate vitam S. Vaningus suscepit æqualiterque suis cunctis convalescentibus membris, regem Lotharium expetiit, suæ revelationis seriem totam explicuit. Quibus rex Lotharius compunctus et perterritus: « Festinus, inquit, fili Vaninge, regredere, et sanctum locum, juxta relationis tuæ veritatem, diligenter inquire, rebusque meis, et tuis, summi Imperatoris palatium, quam maturius gloriosiusve volueris, construe. » Quod læto audiens animo, B. Vaningus, ad Calciacensem provinciam, continuo remeavit; ingressusque Fiscannensem silvam, prænominatum locum exquisivit, invenit, excoluit. Adhibitis ergo operariis, annoe quercus cæduntur et prosternuntur, vimine et vepres extirpantur et comburuntur, et antiquæ solitudinis dumis et sentibus locus cœlestis habitaculi purgatur et liberatur. Ponuntur fundamenta, et ineffabili celeritate consurgunt parietes sacri; et, velut divinæ virtutis omnipotenti operatione, collocantur tecta, complenturque ædificia præmissæ revelationis. Consummato igitur, completoque ædificio, Galliarum rex Lotharius invitatur multarum urbium sancti Patres convocantur et congregantur, et rerum omnium Creatoris et administratoris titulo factum oraculum insignitur et consecratur; consecratumque regalibus gazis et præliis liberaliter dotatur, et divitiarum cumulo abundantius ditatur et ampliatur.

Cap. VII. — *Quomodo rex Lotharius ipsius templi curam Childemarcæ et pluribus virginibus commisit, administrantibus SS. Audoeno et Wandregisillo.*

Imperat rex Lotharius sanctas virgines congregari, et congregatis virginibus juxta B. Eulaliæ jussionem, Childemarcam, summæ sanctitatis virginem præponi, totiusque Ecclesiæ summam administrationem sanctis et beatissimis confessoribus Audoeno, et Wandregisillo committit et injungit.

Cap. VIII. — *Quomodo B. Leodegario linguam absciderat Ebroinus, et postea divinitus recuperavit.*

Devotæ igitur virgines sacræ conveniunt, promissæ virginitatis cœlesti sponso chirographa immobilia conscribunt; suæque conversationis aromaticis cunctis odoribus circumjacentes provincias tempestivè famulari Deo admonenti, et accendunt. Congratulatur B. Trinitas, incommutabilis Deus, et completo templo, et convenientium virginum famulatu cæsto; quarum trecentarum sexaginta sex diurnas nocturnasve continuas contemplans laudes, et mortis liberationem et in mansura civitate pro-

A mittit et præparat beatæ retributionis immarcessibilem coronam. Illo tempore, B. et gloriosus martyr Leodegarius Fiscannum deducitur, quem efferus et nefandus apostata Ebroinus, episcopatus sui sede injuste expulerat, rerum affluentia multarum exposliaverat, et lingua inclementer abscissa, totius officio sermonis privaverat. Verum, cum gloriosus martyr episcopus, summi et omnipotentis Dei sacras ingrederetur aedes, et psallentium virginum audiret angelicas voces, ablata officium linguæ recepit; et, per annorum vertiginem duorum, cum sanctis virginibus conversatus, humilitatis et patientiæ formam exhibuit, et audientium corda, rore cœlestis doctrinæ irrigavit et fecundavit. Cernens igitur B. Vaningus inopinatam templi gloriam, sanctæque congregationis religionem, et multitudinem cœlestem, cunctas suæ proprietatis divitias recensuit sanctarumque in usus virginum delegavit; et toto vitæ suæ cursu totius famulatus humilitatem et obedientiam, in eadem ecclesia, ratione et consuetudine servientium exhibuit.

ADNOTATIO.

Ex qua quidem narratione, nonnulla veniunt observanda; 1° Clotharium, seu Lotharium (cujus sit mentio) esse tertium hujusce nominis, Clodovei II filium qui regni habenas suscepit post an. 662 et regnavit annis IV (4). Regia autem munificentia, qua illud cœnobium ditavit, fundator recte agnoscitur; 2° Sanctum Audoenum, Rothomagensem archiepiscopum, non parum insudasse, sua pontificali auctoritate et vigilantia pastorali, pro hujusmodi abbatia fundanda; cujus rei causa et ipse fundator nuncupatus reperitur ab Orderico, dum constanter scribit quod « unum cœnobium sanctimonialium Fiscanni condiderit (5). » Illudque Nicolaus Gillius admittit: sed uterque in assignatione temporis fallitur; 3° Sanctum Wandregisillum, Fontanellensem abbatem, titulum etiam fundatoris meruisse, tum ob illustrissimam generis prosapiam, et ingentia quæ possederat bona, hinc eidem abbatiae procul dubio collata, tum propter directionem spiritualem, et monasticæ observantiæ disciplinam, quam inibi edocuit, juxta Sigibertum: « S. Wandregisillus (inquit) qui et Wando, Ansegisti majoris domus ex Walchiso fratre nepos, hoc tempore claruit: qui cœnobium Fiscannum et Fontinellam Deo construxit (6). » Hallucinatur autem, cum ille sanctus obierit anno 665 (7).

Itaque dicimus cœnobium istud Fiscannense ædificatum esse post an. 662, non vero an. 659, ut autumat Antonius Yeppe, vel 660, uti opinatur Thesaurus Chronologicus. Deinde, cum constet S. Leodegarium, Aduensem episcopum, apud Fiscannum diversatum fuisse, tempore sui exsili, sequitur inibi moram egisse ante annum 685, quo martyrio coronatus est, per impium Ebroinum, majorem domus regis Theodorici I (ex Sigeberto, Baronio, Surio, et aliis) (8). Denique apparet præfatum S.

(4) Sigebertus an. 662; Petrus Roverius adnotat in Historiam monasterii. S. Joannis Reomaens. an. 660; Nicolaus Gillius, in Histor. Franc. an. 662; Carion, in Chronic., et Corrozetus, lib. I Thesauri Histor. Franc., tit. 1, an. 663; Baronius tom. VIII Annal. Eccles. an. 664.

(5) Ordericus lib. III Histor. Eccles. ad an. 678; Cœnalis in S. Audoeno archiepiscop.; Nicolaus Gillius an. 698; Charronus cap. 103 Histor. Universal. Galliar.

(6) Sigebertus in Chronico ad an. 492; Bel'orestus lib. I Annal. Franc., cap. 41; Theutius. tom. II Cosmograph. lib. xv, cap. 9; Nicolaus Gillius, Charronus; Corrozetus tit. 29 sup.; Quercetanus lib. VII Antiquitat. Franc. cap. 6; Choppinus lib. II Monastic, tit. 2, § 20.

(7) Surius die 22 Julii et Gazetus; Baronius ibid. in notis ad Martyrol Roman. et tom. VIII Annal.

(8) Part. II Annal. ord. Benedictin. centur. 2, ad an. 659, cap. 2.

Waningum diem obfisse extremum, circa an. 685. Nam, ut ex visione coelitus sibi facta comprehendit, vita illi prorogata est per spatium viginti annorum; nempe, ab inceptione structuræ hujusce abbatiæ, an. circiter 662 usque ad an. 682. Ex quo Ferrarius corrigendus, aliens floruisse circa an. 707 et 730, tam enim verum est quam quod subdit: « Apud Caletes, in Gallia S. Waningi, monachi Fiscannensis (9). » Non me late de eo agi apud Martyrologium Benedictinum; sed absque monachatus indignatione, his verbis: « Fiscanni sancti Waningi, confessoris. » Quod animadvertens Hugo Menardus, vir aliqui pius et eruditus, scite hæc intulit. « Dicitur in eodem Legendario eundem B. Waningum in votis habuisse se monastico ordini tradere; sed aliter a Deo provisum. Quod quamvis verum sit, non tamen removendus est ab ordine Benedictino; quippe, qui multis annos cum sanctimonialibus Fiscannensibus, vixerit, et ut creditur est, regulariter; nam, cum totis votis vitam monasticam exoptaverit, nihil prohibebat eum, eandem virginum ritu vivere (10). » Quare Molanus absolute, clareque ita de eo affatus est: « In Northmannia Deposito beati Waningi, confessoris: » Hic nobile monasterium Fiscannense fundavit, et Leodegarii exulem fovit (11). Cul astipulatur Saussayus (12). Porro, in cœnobio Hamensi, ordin. S. August. canonicor. regul. Diocæs. Noviodunens. sacra ejus reliquie, summo cultu, venerationeque custodiuntur; apertum feretrum fuit hujusmodi reliquiarum, an. 1109. Olone III Hami principè, et Joanne abbate, presentibus; tuncque charta in illud illata, quæ rei memoriam testaretur posteritati. Iternim autem reclusum, anno 1382, tertio denique anno 1502, eorum frequentissimo ordinis utriusque spectante. Ejus Natalem Hamenses cives, et vicini pia devotione venerantur 9 Januar. (13).

Postremo, inferendum, necesse est, B. Hildemarchani, Fiscannum advenisse, ante an. 635 quo (uti nuper diximus) mortuus est S. Wandregisillus archimandrita, ad quem illa divinitus missa fuerat, ut novi monasterii regimen, carant sanctimonialium ibidem degentium susciperet; illis quippe præfata fuit a præfato S. Audoueno, Rothomagensi metropolitano, atque in abbatissam benedicta. Uti tandem ipsamet decessit e vita, die 25 Octobris, post an. 685, quo S. Leodegarius martyrii laurea coronatus costum inrectus est. Porro eadem die, ipsius sanctæ virginis memoria recollitur, apud Martyrologium Benedictinum: « Eodem die S. Hildemarchæ, abbatissæ Fiscannensis primæ (14). » Gallicæque Diocæsibus insertis est a Saussayo (15). Perperam ergo scribitur De S. Eulalia, virginè et martyre, ipsi B. Waningo, apparente, quod prima abbatissa istius loci existerit (16-17).

CAP. IX. — De Barbaro um irruptione, templique restatione, sacrarumque virginum expulsionè et interfecione.

Defuncto autem B. Waningo multorumque dierum transcurrente spatio, inferiores Galliarum provincias invadunt Sequanenses pagani. Quia cum crudelitate urbes delentes, castra subvertentes, villas

(9) Ferrarius in Catalog. SS. ad 9 Januarii. Item in nova Topograph. ad Martyrol. Roman. verb. *Fisci-campus*.

(10) Menardus lib. 1 Observat. ad Martyrol. Benedict. 8 Januar.

(11) Molanus in additionibus ad Usuardum 9 Januarii.

(12) Saussayus in Martyrol. Gallican. ead. die.

(13) Hemeræus in Augusta Veromanducorum illustrata ad an. 1108, pag. 142.

(14) Martyrol. Benedictin. 25 Octob.

(15) Saussayus in supplemento ad Martyrol.

A vicisvè depopulantes, multorum populorum horreclorum, aut fugatorum exuvias, et divites præpilas asportaverunt et consumpserunt. Misi erp tempestatis crudelissimo turbine, Fiscannensibetia invaditur et corripitur, et multorum horreclor sanctæ virginis expelluntur et effugant. Præ dolor! Tanti nominis oraculi subfinitis comburunt, directi parietes confoduntur, et ipsa subfinita templi, suis secretis locis extrahuntur, et emantunt. Multæ sanctæ virginis, quas gloriosè cap amòr similit retinuerat, hostit gladio, esse ipam sacram aram conturbant, saluè sporis effundit, vastantibus violentiâ frustra tardaverunt, tandemque existingere labraverunt. Quid multa? prevalentibus Namis sacrum templum comburunt, B sacro templo adjacentia ædificia amittuntur; et sola remanentes ruine, magni apparatus operi processisse testantur. O divinam patientiam! o divinam patientiam! o patientiæ magnitudinem admirandam! o omnipotentissime Deus! Suis exigentibus culpis cunctas Galliarum provinciis iniqua barbari depopuletur saltem domus ista celsitudinis, singulæ privilegio insignita, reserretur, custodiantur. Qui enim templum tuum destruendo, agas, tuam corrigas culpam, an exerceas patientiam, vel latenti turpitudinum pilas immunditiam, dimittis ignem. Ignorantes omnino discutere non præsumas, cujus igitur præcesserit, nobis occultatur. Verum, sacri loci confusionem, antiquarum quoque reprim reversionem, et solitudinem suis, et usque ad tempora Grillemi II, Northannorum ducis, perseverasse audivimus et cognovimus.

ANOTATIO:

Qui fuerint illi pagani, Fiscannensis cænobii eversores, expresse hic non scribitur; at ipse procul dubio existisse Northmannos, aliuc gentiles, quique fatentur auctores (18). Horum itaque tempore, circa an. 812, etc., cum frequentibus incursionibus et expilationibus cuncta per Neustriam et Galliam devastarent et ipsum virginum monasterium furori eorum patuit expositum, quorum complures pro Christo necate sunt merito proinde, a Menardo, inter sanctas virginis martyres ordinis S. Benedicti recensitas, in hunc modum: « Sanctimonialis multæ cænobii Fiscannensis a Danis, cum Northannis cæsar (19). » Pace autem redita Ecclesiæ et regno, an. 912, Rothono Northannorum duce, Christo Deo, per baptismum colla subdente, locus præfatus Fiscannensis denuo excoltus fuit et inhabitatus a nonnullis sanctimonialibus usque ad an. circiter 969, non vero 990, 996 et 999, quo exinde virginis transactæ sunt et collocatæ apud cœnobium Montis-Villare, jam ab an. 675 illic exstructum, in eadem diocæsi, et Calicæsi

Gallican. ead. die; Ferrarius in nova Topograph. sup. verb. *Fontakela* et *Rothomagus*.

(16-17) Antiquitates mss. Northann. pag. 61, apud D. Bigot.

(18) Supra in abbatiæ S. Aujoeni, cap. 3, et in Fontanellens., cap. 9.

(19) Menardus in 2 Appendice ad Martyrol. Benedict. sub littera S. ex mss. Codic. Fiscannens.; Yeppe, tonr. II Chronic. ordin. S. Benedict. contaria 2, ad an. 660, cap. 2; Saussayus, in Appendice ad Martyrol. Gallicanum, littera S. Charronus, cap. 11. Histor. Gal.

gione (20). Ex qua quidem translatione, perpetui arbitratus est Antonius Yepes, duo Fiscanni constituisse virginum monasteria, jureque eum reprehendit illius interpres Matthæus Oliverius, cum mino diversa sint solo et oppido,

Constat igitur Fiscannense monasterium primo coluisse virgines. Quibus alio translatis successerunt canonici regulares sub Guillelmo I Longaspata, duce Northman. Rei historiam gestæ audiamus a codice ms. jam loties allato.

AP. X. — *De renovatione ecclesiæ Fiscannensi sub duce Guillelmo.*

Longa igitur bellorum miseria contritis et fatigatis Galliarum provinciis, aliquando divina severitas delinitur, suarumque antiquarum misericordiarum reminiscitur, et inopinatæ opitulationis consolationem laborantibus populis largitur. Divinarum quippe affluentia gratiarum errantes pagani compunguntur, compuncti convertuntur, inquam, barbarorum truculentæ mentes; religionisque Christianæ veritatem summa devotione sectantur et venerantur, quam paulo ante ferali vesania persequebantur et abominabantur. Unde contigit ut dono et concessione Caroli, Galliarum regis, extremas et maritimas septem provincias sortirentur (21); quas sui laboris incolatu externo excolerent, et ab irruentium barbarorum invasionibus defenderent et custodirent. Divinitus itaque conciliatis populis, pax mundo redditur, urbes deletæ muniuntur, subversa que castra vallo competenti et aggere cinguntur, et revertentibus colonis villæ et agri replentur et excoluntur. Denique Northmanni spiritualium gratiâ sacramentorum innovati, suas acceptas provincias, *North*, venti sui vocabulo, *Northmanniam* appellaverunt; cuius terræ ducatum Rollo I et Guillelmus, Rollonis filius, habuit secundus. Hujus ergo ducis tempore, æternæ et individuæ Trinitatis oraculum reperitur, repertumque notitiæ et utilitati multorum populorum reductur et renovatur. Dux enim Guillelmus præcepit servis suis quatenus Fiscannense oppidum renovarent, atque in renovato oppido multæ speciositatis et magnitudinis palatium edificarent. Obedientes autem servi opus aggrediuntur imperatum; oppidoque renovato, excelsi fastigiæ edificare moliantur palatium. Ubi dum discurrerent, et edificando palatio lapides et cæmenta invenire satagerent, sacrarum ædium ruinas D

A virginibus quietem, et habitationem secretam præstitit. Quibus auditis sancti operarii sacrarum ædium, desent vastationem, sui que paganismi exhorrent inhumanitatem, et sanctis cineribus donantes libertatem, alibi sui præpositi operis satagunt exquirere materiam. Qua inquisita et facile reperta, multæ ambitionis palatium extollunt, sui que ducis jussionem complentes, brevi intervallo, arrepti operis magnitudinem consummarunt. Expleto igitur tanti laboris præcepto, artifices invitavit ducem Guillelmum, castrumque et palatium consummatum suæ auctoritatis judicio et sententiæ reddunt. Quorum Guillelmus dux peritiam et formam completorum operum commendans, eorum negligentiam reprehendit, quod in castro, juxta palatium, ecclesiæ nullius oraculum invenerit. Super cuius negligentia culpa, suos artifices arguens: *Ite*, inquit, et illarum ruinarum loco sancto ædificate ecclesiam, cuius aspectus sancti templi memoriam contuentibus reddat; et mihi, aut alicui meo hæredi, antiquam ecclesiam reparandi voluntatem aliquando inculciat. Ducis jussionem audientes operarii, accedunt ad sacra loca, atque in ipsa incendii et excidii confusione, cujusdam ecclesiolæ ponunt fundamenta, signatoque primæ aræ loco, ruinarum lapidibus et fragmentis, non multæ extollentiæ parietes erigunt, erectosque ad propositæ quantitatis summam, nulla intercapedine, deducunt. Completis ergo parietibus, tectum solum deerat; cuius perlato munimine, C

CAP. XI. — *De tecto, quod mare altitū de Constantiensi provincia, et duobus lignis, que defuerunt.*

Verum discurrente deliberationis intervallo, divina omnipotentia et fabros a propositi laboris sudore liberavit et revocavit, et suæ magnitudinis præsentiam in præfata ecclesiola, eximii miraculi gloriosa attestazione declaravit et docuit (in cod. ms. domini Bigot sup. habetur, in pago Constantino, apud quamdam D

insulam in mari). Constantiensis enim provinciæ homines, S. Marculphi cuidam ecclesiæ quoddam tectum præparaverant, atque præparatum eidem ecclesiæ superponere disponebant. Illud ergo tectum pelagus supergrediens invasit et sustulit, levisque undæ obsequio, ad Fiscanna littora devexit; et dictu mirabile! coram sanctæ ecclesiolæ erectis parietibus officiose deposuit, sui que littoris alveo lapsu innocuo refluxit. Mirantur operarii et pelagus refluens, et tectum remanens, et in remanente tecto, nullius clavi, proquitates Northman. ms. pag. 225 et 226, apud D. Bigot; Cœnalis. tom. II Hierarchiæ Neustriæ, in episcopo 14 Abrincens.

(21) Provincias vocat Neustriæ, episcopatus, qui sunt 7.

(20) Idem Yepes, Quercetanus lib. vii; Antiq. Gall. cap. 6; Chronica Chronicar., part. II, fol. 20, in Richardo I duce Northman.; Grisius, De clericis regular., section 13, § 9; Lanovius in Syntagmate historico de SS. Franciæ cancellariis, in notis ad Vitam S. Audoeni archiepiscopi Rothomag.; Anti-

cellarum impulsu, apparere labefactionem. Consequitur majus miraculum; nam dum suis parietibus alienum tectum superponunt, tantæ æqualitatis, quantitatisve parilitate inveniunt, quæ convenientiores metientium lineæ, vel arundines concordiam exprimere possunt. Ligna duo deerant, quæ commissa pelagus non fraudaverat, sed quæ Constantiensium hominum manus cæteris lignis tecti nondum compaginaverat. Præcipitur fabris ligna cædere, cæsaque sua industria, lignis superpositi tecti indigentiam supplere et complere. Fabri obediunt, cædunt ligna, metiuntur cæsa; tecti membris cæteris moliantur conciliare frequentius inposita. Verum frustratur omnino labor desudans, et peritiam diligens; quam nullius artificio lineæ sui laboris opus operi cœlestis gratiæ possunt conjungere. Qua incommoditate mœstos artifices, ac sollicitos, quidam superveniens relevarit, maximisque littoribus duo ligna jacere nuntiavit quarum inpositione imperfectionem posse compleri penitus asseruit. Unde exhilaratis artificibus, ligna deportantur, totiusque lineæ amoto officio, facile suæ proprietatis loco collocantur: suisque naturalibus membris universa tecti fabrica consummatur et perficitur.

CAP. XII. — *De angelo, et cultello, et vestigiis remanentibus in eodem lapide de quo ascendit angelus.*

Tanta ergo miraculorum multitudine artifices excitati, ducem Guillelmum expetunt, suarum rerum eventus maximos exponunt, et ad dedicationem constructæ ecclesiæ, paucis persuasionibus accersunt. Tunc dux, multa cœlestium gratiarum abundantia prædicandus, episcopos et proceres multos convocavit; quorum multitudine constipatus Fiscannum venit, novam ecclesiam intravit, cuncta dedicationis necessaria præparari præcepit. Quibus ergo sufficienter præparatis et congregatis, dux et episcopi, cum multis proceribus, ecclesiam consecrandam intrant, et cujus sancti titulo insigniri debeat diligenter pertractant. Ubi, dum diversa sentirent sententiasque diversas defenderent, et, juxta devotionem quam singuli ad singulos sanctos habebant, ecclesiam consecrandam contenderent, vir quidam vultu et veste speciosissimus, caput prolixamque barbam, canis candidissimis coopertus, ecclesiam intravit, suaque lumina nusquam flectens directo itinere ad altare, consecrandum pervenit; super quod reverenter inclinans, cultellum deposuit, nulloque sermone suum silentium corrumpens, converso gradu ecclesiam exivit; et quandam curiam ecclesiæ pene contigiam ingressus, ibi positum molarem lapidem ascendit, atque inde se sustollens in æra, non comparuit.

CAP. XIII. — *Quomodo dux et pontifices admirabantur angelum tam subito evanescere.*

Multi autem qui dedicationis gratia illa die Fiscannum convenerant, prosequentes remeantem angelum, ad lapidem quem ascenderat confluerunt, in quo lapide angeli vestigia, velut in arena, aut in sicco pulvere impressa reperiunt. Cujus rei admira-

tionem perturbati, Guillelmi ducis præsentiam adeant, tantæque excellentiæ miraculum velut ignoranti, quisque præcedens, sequens narrare contendit. Gaudet omnes, et altare, super quod cultellum angelica manu deponi conspexerant, convenientium corona circumcingunt, atque quid præterat cultellus depositus, cuncti enucleari quærunt. Tunc sancti præsales cultellum accipiunt, atque in accepto scripturam inveniunt; cujus indicio, et procerum controversia finitur, et in cujus titulo ecclesia debeat dedicari declaratur. Erat enim in cultello scriptum: *In nomine sanctæ et individue Trinitatis.* Quod audiens Guillelmus dux præclarus, multo gaudio exsiliit, atque in honore sanctæ et individue Trinitatis, præsentem ecclesiam dedicari præcepit, multæ promissionis se firmans sacramento, suo opere eandem ecclesiam aliquando ampliari, atque ecclesiam tanti nominis privilegio concinentem magnificari et extolli. Verum divina providentia aliter disposita, dolo ac fraude Flandrensium, præfatus dux intercipitur, suoque filio Richardo, ampliandi sancti templi gloria transfertur et conceditur.

CAP. XIV. — *Quomodo dux Richardus existeret in quadam sublimi fenestra sui palatii, petiit quem scilicet ibi esset ecclesia.*

Quadam igitur die, cum præfatus dux Fiscannensis palatii cuidam sublimi fenestræ acumberet, et sanctæ individueque Trinitatis ecclesiæ longe inferius positam conspiceret, velut ignorans, astans suos proceres interrogavit, nomenque præsentis ecclesiæ, suæ lenitatis sapido sermone inquisivit. Cui illi: Pater, inquit, tuus ecclesiam istam fundavit, tituloque deificæ Trinitatis insigniri et dedicari præcepit. Quibus auditis gloriosus dux maximo doloris jaculo compungitur, et erumpentium lacrymarum distillantibus rivis, suam roseam faciem, et barbam niveam madefecit; et diu silens, caputque concutiens, tandem singultibus sermonem irruentibus: O, inquit, quam male congruit me hominem tantæ ambitionis habitare palatio, et Deum omnipotentem tali latere tuguriolo! O, inquam, quam male congruit superiorem et cœlestem Dominum inferius habere tugurium, et inferiorem et terrenam servum superius tenere palatium! Quam rationabilius converteretur me habere parvum aut nullum, et Dominatorem omnium rerum tenere et solum et maximum! Dixerat, et effluentium lacrymarum undas, nulla animi virtute, nullaque manus crebra deliberatione, aut continere, aut exsiccare poterat. Deinde adject: Multi in opere cæmentarii inquirantur, inventique adducantur, quoniam hoc palatium in comparatione illius ecclesiolæ, quam despiciis, faciam apparere ut nullum.

CAP. XV. — *Quare dux Richardus in reedificatore ecclesiæ Fiscannensis posuit manu propria lapidem supra quem angelus ascenderat, in fundamento ecclesiæ.*

Accepta igitur jessione ducis, fideles famuli cæmentarios inquirunt, inquirendo inveniunt, inter-

tosque sui domini desiderio et presentiae adducunt. Quorum peritiam dux diligenter discutens: Ite (inquit) circumquaque per montes, et per valles, et pro aedificandis unius et trinæ deitatis templo, lapideum materiam inquirete, et singularis formositatis ac magnitudinis, illius ecclesiolæ loco ecclesiam aedificate (22). Nec mora; inventi lapides comportantur, magnorum multitudo rogorum concrematur, futurique templi magna multaue materia preparatur et congegatur. Fundamento denique ponendo dux sanctus adfuit, arreptoque sarculo, terram primus aperuit, et lapidis, de quo, Guillelmi ducis tempore, angelus ascenderat, partem unam ipso fundamenti principio primus deposuit. Cernentibus summa delectatio concedebatur, quando tantus dux, niveo capite, proluxa barba, proceri corpore, conspiciuus, omnes operarios circuibat, alios admonabat, corripbat istos, vacantes impellebat; illis laborantibus subveniebat, cunctos aequaliter, sui fervoris exemplo, ad cœpti operis maturationem accendebat. Tali igitur ac tanto flagrantis ducis desiderio, brevi intervallo sanctæ et individue Trinitatis gloriosum templum perficitur, decorum illa qualitate et quantitate, quam peritorum artificium diligentia, illo tempore, majorem et pulchriorem valuit excogitare. Sancti oraculi intestini parietes historialiter depinguntur, laquearia vero concatenatis floribus admirandæ compaginationis variato opere distinguuntur. Exquisito ergo totius decoris ornamento, parietes templi singuli expoliuntur, et in suæ proprietatis pulchritudinem perfectam, et perfectionem pulchram, deducuntur et consummantur. Quocirca dux exhilaratus, suæque voluntatis iudicio completi operis respondere speciem admiratus, vasis et ornamentis aureis et argenteis novam ecclesiam multipliciter ditavit, cortinarumque sericarum, linearum atque lanearum triplici adoratione copiosissime vestivit, miroque modo, et sacri altaris ornamentis, et sacerdotalibus indumentis aureis et gemmis honoravit et ampliavit. Quibus omnibus ducis nimia liberalitate compositis et completis, totius Northmanniæ aliarumque provinciarum principes et episcopi convocantur et congregantur, atque in nomine sanctæ et individue Trinitatis consummata ecclesia dedicatur et titulatur. Codex ms. præfatus D. Bigot numerat 14 episcopos tunc inibi interfuisse.

CAP. XVI. — *Quoddam admirabile miraculum de corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi.*

Eo tempore, quoddam miraculum relatione dignum, juxta Fiscannum contigit. Sacerdos enim quidam, nomine Isaac, cum finis orationibus sacrosancta sacramenta Dominici corporis et sanguinis assumere deberet, substantiam corporis et sanguinis, non panis, aut vini specie reperit coopertam, sed evidentissime carnis et sanguinis colorem et qualitatem protendentem. Cujus rei novitate sacerdos perturbatus, Richardum ducem, et sanctorum præ-

A solum congregationem festinus adiit, insolitique miraculi magnitudinem patefecit. Tunc dux, cunctique episcopi, et populi maxima multitudo, illic pergunt, et, secundum sacerdotis revelationem, reigestæ veritatem inveniunt, et reverenter tanti ponderis mysteria sustollentes, ad consecratam ecclesiam deferunt, ubi sacro calici patinam consigillantes, ad similitudinem angeli cultelli, quem in crucifixo incluserant, in ipsius sanctæ Trinitatis ara, sacrosancta mysteria concludunt et reponunt.

Præsentis ergo miraculi magnitudinem, miraculorum antiquorum multitudinem, dux providus diligenter concilians, atque utrorumque miraculorum convenientia consecrandæ ecclesiæ auctoritatem componens, multos canonicos elegit, electisque canonicis sanctæ ecclesiæ commendavit, quatenus in ea devoto habitarent, et rerum universarum Creatori et Domino æternas laudes, obsequiaque spiritualia solverent. Omnibus ergo tandem officiis consummatis, totiusque ecclesiæ statu summaque dispositis et determinatis, dux alacrior ducatus sui administrationi revocatur, episcopique commissarum ovium speculationi vigilantiores revertuntur.

ANOTATIO.

Ea res miraculosa sic memoratur apud Robertum de Monte, in appendice ad chronicam Sigeberti, sub an. 1182: « Hoc etiam accidit cuidam sanctissimo presbytero juxta Fiscannum, dum cantaret missam in die dedicationis ecclesiæ Sanctæ Trinitatis Fiscanni. Qui mittens diaconum suum vocavit episcopos, qui ad dedicationem convenerant. Et venerunt, et presbyter tulit in manibus suis, in calice, ita ut erat revestitus, et posuerunt illud in altari. Hæc fecit pietas Domini, ad confirmandam fidem sacramentorum suorum in nobis, in quos fines sæculorum evenerunt. » Eadem vero sic commemorat codex ms. domini Bigot sup.: « Illis in diebus erat quidam presbyter nomine Isaac, vir bonæ vitæ, frequenter missarum solemniam celebrans, ad altare S. Machuti, episcopi et confessoris, hanc procul a Fiscanno distans duobus milliaribus. Qui quadam die, » etc. Vide, in ea, ad 27 Martii in Neustria Sancta. Alia similia alibi evenisse in Gallia scribit Rolliardus, in Historia Melodunensi pag. 406 et 407.

CAP. XVII. — *Quomodo dux Richardus ejicere fecit canonicos ab ipsa ecclesia: et ibidem monachos introduxit.*

Interea contigit Fiscannenses canonicos aliorum canonicorum mores imitari, latas perditionis vias ingredi, et rerum temporalium luxus et desidia voluptuose sectari. Quam canonicorum miseram vitam et viventem miseriam, dux prudentissimus Richardus audiens, et audiendo cognoscens, valde doluit; hominumque pravorum mores et conversationem exhorrens, legato festinanter Cluniacum direxit, et sanctum Majolum, magnæ humilitatis precibus Fiscannum accessivit, atque secundum S. Benedicti regulam et institutionem disponi et ordinari novam ecclesiam, exoravit. Cui S. Majolus: Hujus, inquit, laboris magnitudinem talis rationis conditione, charissime fili Richarde, suscipiam, si per totum ducatum tuum, consuetudinem, quæ vul-

(22) Eadem refert. codex ms. domini Bigot.

gariter Pasnagium dicitur, Deo donaveris, nullumque tuæ potestatis principem aliquando amplius exigere decreveris. Ubi Richardus dux, non morbo avaritiæ, verum occulta Dei providentia disponente, et sancto Guillelmo abbati gloriam ordinandi S. ecclesiam transferente, suorum hominum consilio acquievit, et sancti Majoli sanctam interpellationem non exaudivit. Unde contigit, ut S. Majolus Cluniacum reverteretur, et canonicorum correctio, vel expulsio, per aliquot tempora protelaretur.

CAP. XVIII. — *Quomodo dux Richardus in lecto ægritudinis jacens, filium suum Richardum hæredem sibi constituit, et ecclesiam Fiscannensem commendavit.*

Tandem igitur prolixæ ætatis sancto senio dux inclytus Richardus, fatigatus, cujusdam ægritudinis ingenti molestia corripitur, et corpore dissoluto, cunctis eliminatis viribus, ad extrema deducitur. Qui dum ingravescente molestia, extremam immineere cognosceret horam, ducatus sui cunctis congregatis proceribus, Richardum filium suum vocavit, rerumque suarum omnium hæredem, et successorem constituit. Fili, inquit, Richarde, mei ducatus et nominis hæredem te et successorem constituo, et sanctæ Trinitatis Fiscannensem ecclesiam, tuæ strenuitatis tutelæ et administrationi trado et committo, quatenus meæ intentionis ardens propositum in illa compleas, canonicorumque sordes et immunditias ab illa excludas et expellas, et sanctorum monachorum, imitatrici apostolorum, multitudinî sanctam Ecclesiam tradas et committas. Corpus meum intra S. ecclesiam non tumulabis, sed extra, in stillicidio tecti mihi communem dabis sepulturam, quatenus stillantium guttarum sacro tecto diffuens infusio, abluat jacentis ossa, quæ omnium peccatorum labe scedavit et maculavit negligens et neglecta vita mea. Quibus leni et hilari sermone peroratis, sopore velut aggravaretur levi, expalluit; suoque adepto desiderio, animam suam pane vitæ et intellectus saginandam, æternæque beatitudinis gloria coronandam, rerum omnium potentissimo Judici reddidit, emisit et commisit. Cernens igitur Richardus sancti patris mortem et absentiam, velut lapis dirigit, lamentisque et clamoribus totam aulam replevit. Tandemque receptis viribus, amentis similitudine, super exanime corpus irruit, et diu deosculans, quasi recedentem revocaret, attonitus laboravit; animi vero virtute, longo post tempore reformatus, procerumque circumstantium consolatione relevatus Richardus, sancti patris exsequias, per multos dies celebravit; et postremo, juxta jussionem factam, in sanctæ ecclesiæ stillicidio sepelivit, atque super sepulcrum patris, in honore S. Thomæ apostoli, basilicam ædificavit, et ibi ad honorem Dei et cognitionem sancti confessoris, frequenter gloriosa miracula clarescunt, et sepulti ducis merita intelligentibus animis enucleatissime ostendunt.

A CAP. XIX. — *Quomodo Richardus II fecit appropriare usui monachorum Fiscannensem ecclesiam.*

Richardus igitur filius Richardi, totius Northmanniæ ducatum accipiens, ipso sui ducatus initio, cum rebellantes Northmannos prudenter sustinuit, feliciter superavit, et paterni jugi consuetudinibus potenter reddidit et supposuit. Quibus repente civium suorum seditionibus mitigatis, circumjacentibusque provinciis, paternæ prohibitæ imagine pacificæ et confederatis, dux inclytus Richardus cepit clarescere, suarumque virtutum fragrantias exurgentes per mundi partes diversas effundere et dilatare; suorum quippe antecessorum claritatem et eminentiam incomparabili actuum nobilitate præcellens et obfuscabat, suisque successoribus vivendi imaginem imitabilem nonnullis compingebat, et proponebat. Totius fere mundi sanctarum congregationum fraternitatem exigebat: atque acceptæ fraternitatis sanctis congregationibus, per annos singulos, juxta propositam quantitatem, magnæ liberalitatis vicigal voluntarius exsolvebat. Tanta suæ devotionis nimietas fuisse fertur ut ingressus civitatem, tam prius egrederetur, quam totius civitatis ecclesiæ antelucanus circumiret, atque in singulis ecclesiis sacras excubias celebraret, et multarum lacrymarum flumina funderet et relinqueret. Ubi, si casu oras reperiebat, suæ dapsilitatis immenso munere replebat, adventuque suo indigentes multos ad nocturnas orationes excitabat et provocabat. Cum dux inclytus Richardus, tantarum gratiarum fulgore lampade, mundo pene universo, coruscans, sui Petris jussionem gloriosam recoluit, et se recolere ipsius operis effectu et evidentia comprobavit. Congregatis enim summæ peritiæ operariis, Fiscannam venit, et claustra, officinasque alias, omnesque domos monachorum usibus congruas, ore proprio limitavit, disposuit et ædificavit. Cunctis ergo officinis completis, solius aquæ usus decrat, quam laboriose circumducens, atque in castrum volutis competentibus subter ducens, per turres ipsius ecclesiæ postremas, in curiam manare, atque per cunctas monasterii officinas abundanter fecit diffuere. Liberæ diligenter investigabat et investigans inquirebat cui potissimum, juxta S. Benedicti regulam et institutionem, disponendam et regendam sanctæ et individuae Trinitatis crederet et committeret ecclesiam. Illo tempore, beatæ memoriæ Guillelmus abbas summæ religionis affluentia, totius partem Romani imperii illustrabat, abbatumque multorum trepidos animos sui fervoris imagine reformabat et accendebat. Apprime enim liberalibus artibus eruditum, atque disciplinis ecclesiasticis, cunctisque spiritualibus officiis, nihilominus etiã fere virtutum omnium gratia imbutum, et i luminatum, Divionensium ecclesiæ B. Majolum præposuerat et constituerat abbatem et magistrum. Tanto igitur ac tali viro dux inclytus Richardus suos legatos direxit, et sui propositi intentionem patefecit, atque ut Fiscannensem ecclesiam, juxta B. Benedicti regulam, dispo-

neret et erudiret, magnæ humilitatis precibus oravit. Quibus B. memoriæ Guillelmus abbas primum respondisse fertur: Charissimi filii, audivimus duces Northmannos, homines barbaros et truculentos, subvertere, et non ædificare sancta templa; delere et effugare, et non colligere aut nutrire spiritualium hominum congregationes sanctas. Quapropter ad ducem vestrum redite, et nos hujus rei imparatos omnino respondete, cum et nobis fratribus deducendis desunt equi, atque stipendiis conducendorum fratrum desunt clitelarii

Quod reversorum legatorum relatione dux inclytus comperiens, extimuit, multosque equos et clitelarios festinus præparavit; quos revertentibus legatis, B. memoriæ abbati Guillelmo humiliter remisit. Tunc B. abbas ducis importunitatem et perseverantiam, atque de importunitate et perseverantia compensans animi voluntatem et devotionem istam, collecta spiritualium fratrum multitudine maxima, iter arripuit, paucisque diebus decursis, æstuantis ducis desiderio suam et multorum fratrum præsentiam exhibuit. Quem dux egregius, totius animi sinceritate totiusque sinceritatis dilectione suscipiens, velut suscepto Christo, aliis amotis servientibus, ipse propriis manibus servivit, medioque brevis temporis intervallo Fiscannum deduxit, et Sanctæ Trinitatis ecclesiam donavit et tradidit, eamque donatam et traditam, juxta regulam S. Benedicti et institutionem disponi et ordinari exoravit. Donavit, inquam, et tradidit dux egregius Richardus beatæ memoriæ abbati Guillelmo Sanctæ Trinitatis Fiscannensem ecclesiam, canonicorum carnalium expulit enormem multitudinem, quorum possessiones ecclesiæ penitus retinens et reddens, expulsis et converti nolentibus canonicis, alibi congruam restituit compensationem. Nocte igitur, cujus sequenti die Fiscannensis ecclesia spirituales suscepit monachos, carnalesque expulit canonicos, ipsis canonicis ecclesiæ culmen totum aquilis videbatur operiri; quibus aquilis ingredientium monachorum theoria et spiritualis volatus, ac deinceps protegentium angelorum descensus et conversatio congrue figuratur. Igitur B. et gloriosus abbas Guillelmus susceptam ecclesiam cœpit gubernare et administrare, et juxta S. Benedicti institutionem disponere et corrigere, atque de diversis provinciis vere fideles convocare, et in obsequiis cœlestibus unire et confirmare. Subita igitur conversione Fiscannensis ecclesia cœlestium virorum studiis servebat et flagrabat, et multæ opinationis gloria circumposita ecclesiæ præcallebat et obscurabat. Fastigium quippe tantæ celsitudinis sua momentanea translatione Fiscannensis ecclesia consequabatur, quatenus ita omnes Galliarum ecclesias transcendens re et habitu summæ religionis, quemadmodum transcendebat verbo et speciali privilegio suæ nuncupationis. Parcimoniam, et pudicitiam et voluntariæ paupertatis abundantiam, Fiscannensis ecclesia valde radiabat, luce virtutum, quarum evidentia latentem suæ formæ,

A cæteris forma pulchritudinem designabat, atque contentium mentibus, suæ conversationis consilium inire et imitari, perfectarum argumento virtutum accendebat et provocabat. Ignorabat illo tempore Fiscannensis ecclesia totius proprietatis singularitatem, soliusque communitatis cognoscebat unitam dilectionem, quæ, juxta diversitates indigentium, partes diversas distribuens, SS. apostolorum renovabat et repræsentabat primitivam imaginem. Quorum igitur bonorum eminenti perseverantia dux Richardus Fiscannensis ecclesiæ totus alligabatur, atque utilitatibus ejusdem ecclesiæ, totius providentiæ diligentia transferebatur. Adeo enim Fiscannensis ecclesiæ illustrium virorum regularem vitam, et religionem veram diligebat, et diligens frequentabat ut totius ducatus sui collecta, ut ita dicam, pinguedine cœlesti congregationi deserviret; atque epulaturis fratribus servientium multitudine frequenter ipse ministraret, tantæque humilitatis completo ministerio, fratrum omnium ultimus resideret et regularium epularum delectabili pabulo refecti congauderet.

CAP. XX. — De libertate Fiscannensis ecclesiæ monasterii; vel quomodo dux absolvit ab omni episcoporum jugo.

Sensit igitur dux inclytus quorundam clericorum corrosiones et detractiones præsaigiique cujusdam futuras adversitates, quos, ob ducis nimiam charitatem, et sanctæ Ecclesiæ inaximam religionem, invidiæ morbus infecerat, infectosque crudeli intestini livoris molestia cruciabat. Horum ergo detrahentium malevolentiam dux comperiens, clericorumque præsumptiones superbas et præsumentes superbias cognoscens, totius Northmanniæ episcopos, et viros nobiles, festinus Fiscannum convocavit, et Fiscannensis Sanctæ Trinitatis ecclesiam, ab omni episcoporum jugo et consuetudine, justa, vel injusta, eripuit et liberavit. Hanc autem libertatem Rothomagensis archiepiscopus fecit, et fieri voluit; atque alias quatuordecim ecclesias, ob patris sui memoriam, et fratris præsentis jussionem, ac voluntatem, ab omni episcopali consuetudine, et exactione, absolvit et liberavit; donatæ libertatis chartam archiepiscopus, aliique episcopi, signo et consensu corroboraverunt, atque corroboratam virorum nobilium astipulationibus tradiderunt. Cupiens ergo dux providus sanctam ecclesiam modis omnibus confirmare et præmunire, Robertum regem, et multos Galliarum proceres, Fiscannum accersivit; atque regali charta et auctoritate, suorumque æqualium consensu, et astipulatione, ab omni episcoporum jugo et consuetudine Fiscannensem ecclesiam eripuit et liberavit, et suam suorumque nobilium chartam et ordinationem firmavit et corroboravit.

CAP. XXI. — Quomodo Guillelmus abbas perrexit jussu ducis, et quomodo privilegia a domino papa obtinuit.

Ecclesiæ igitur Fiscannensis constitutæ libertati dux Richardus congratulans, futuramque perennem mentis vivacitate discutiens, beatæ memoriæ Guil-

helmum abbatem compellavit, suæque legationis in-
 juncto officio, ad Romanæ sedis apostolicam aucto-
 ritatem, multis onustum xeniis direxit. Confecto
 itaque itinere, abbas Guillelmus Romam pervenit,
 et piæ memoriæ papæ Benedicto, adventus sui rati-
 onem, et mittentis ducis voluntatem aperuit, et
 factæ chartæ confirmationem, et apostolici privilegii
 auctoritatem, magnæ humilitatis oratione congrua
 postulavit. Papa igitur Benedictus, ducis diligenti-
 am admirans et suscepti amici præsentis summam ex-
 cellentiam, privilegia postulata confirmavit, et vo-
 luntarius tradidit, et Fiscannensem Sanctæ Trinitatis
 ecclesiam ab omni episcoporum jugo, subjectione
 et consuetudine liberans et eripiens, sub solius
 Romanæ Ecclesiæ gubernatione et patrocinio con-
 stituit et suscepit. Constituit, inquam, Fiscannen-
 sem soli Romanæ Ecclesiæ subjacere, atque ab
 omni aliarum Ecclesiarum potestate immunem et
 absolutam et omnino liberam, forma Cluniacensis
 monasterii permanente. Acceptis igitur apostolicæ
 auctoritatis exquisitis privilegiis, beatæ memoriæ
 Guillelmus abbas festino cursu Northmanniam remea-
 vit, et ducis Richardi desiderio suæ voluntatis effe-

atum, inunctæque legationis officium feliciter con-
 summatum, enucleavit et ostendit. Unde dox ineffa-
 biliter exhilaratus, uno et uni Deo gratias totius
 intensionis fervore reddidit; qui ecclesiam, quam
 Richardus pater fundaverat atque ipse patris Ri-
 chardi rogatu et jussione compleverat ac ordinave-
 rat, divinæ providentiæ arcano consilio, tantarum
 personarum convenientia, ab omnium hominum jugo
 et prælatione absolvebat et liberabat. Magnis deinde
 xeniis suum dilectissimum abbatem Guillelmum be-
 noravit, honoratumque Sanctæ Trinitatis ecclesie
 Fiscannensis remisit: iterum atque iterum eniis
 exorans, quatenus commissæ ecclesiæ, juxta cepti
 ordinis religionem, custodiret, et custodiendo per-
 ceret ac confirmaret. Cujus sanctas preces sancti-
 rumve precum nimias humilitates, beatus abbas,
 velut oracula Dei suscipiens, Fiscannum intravit, et
 per multorum annorum vertiginem, usque ad ducem
 Hierosolymitæ Roberti Fiscannensem ecclesiam
 rexit, subjectosque suos verbo et exemplo succendit
 et reformavit ad imaginem et similitudinem, hono-
 rem et gloriam Dei omnipotentis, qui vivit et re-
 gnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LIBELLUS SUPPLEX MONACHORUM ARULENSIUM

Ad Patres in concilio apud S. Tiberium anno 1050 congregatos, adversus bonorum mo-
 nasterii invasores.

(Mansi, *Concil.* XIX, 793.)

Orthodoxis Patribus omnigena veneratione dignis, quos sancta ex diversis aggregavit fides partibus, quosque recit in dilectione fraternitatis vinculum geminæ charitatis, pontificibus videlicet, quibus collata est cura ecclesiarum Dei, grex tantillus almæ Dei Genitricis Mariæ cœnobii Arulas hanc querimoniam clementiæ vestre dirigit paginam, in qua sunt adnotata prædia quæ se causatur ab injustis et pravis hominibus per vim seu per donationes illicitas, seu sub prætextu cujuslibet fraudulentæ, a suo jure distracta. Nam noscat almitas vestra præfatum cœnobiium noviter ædificari cœptum pro tantorum amissione prædiorum, non est posse nostrum illud ad perfectum usque perducere, necessaria cœnobiæ quæ sustentationi competunt fragilitatis humanæ. Idcirco prædictus tam variis casibus fatigatus, Dei omnipotentis supplex vestramque omnium deposcitur clementiam, ut ob amorem ejusdem gloriosæ genitricis auctoritate pontificali feriantur a vobis vinculo justæ damnationis, et excommunicationis quousque retinuerint prædicta prædia prædictæ Virginis. Hæc sunt vero nomina prædiorum et militum ea possidentium. In primis alodem S. Mariæ, quem habet in comitatu Berchitano, id est in Marola cum ipsa ecclesia, et in Avisano tenet mulier Reinaldi qui fuit quondam cum filio suo. Re. undus Arnaldi.

alodem de Orlarios, Gausbertus ipsum de Fide et de Ursiniano, Guillelmus Oliba ipsum de Cornetino, Guillelmus Johannis tenet S. Mariam de Passar, et ipsas vineas de Clusa. Willelmus Dalcanti ipsum alodem de Maras, et de campo Eldrici, et de Tressera, et de villa Mulacha, et ipsum de Keizans, Bernardus Olivæ alodem de Rutmors, et de Castellone et de Rodas, Aicardus Odonis alodem de Babdos, Bernardus Adalberti ecclesiam de Chasamori, Arnaldus Johannis alodem de Elsinas, Seniofricus Mironis alodem de Terradas, et in Pines medium mansum, Deusdefranc mansum unum in Terradas, Segarus Berardi ipsos mansos et ipsos alodes de Terradas, et in Cirasia mansos tres, et ipsos mansos cum alode de Ortos, et ipsos mansos cum alode de villa Rubeo, et ipsos de Vilaro castellano, et ipsum alodem de Costa et ipsum de Felgus, et de Valtedella, et de Campo Sambuce. Seguinus tenet in Albiniano inter mansos et bordas septem, et ipsum decimum de Rabugas cum medium mansum, et multa alia nobis aufert. Udalgerius vicecomes tenet totum alodium de Alleles.

Synodus anathema pronuntiat adversus invasores bonorum monasterii.

Cum sancta cogeret nos fides ex diversis in concilio congregari partibus, sanctam celebraturi synodum